

**UNIVERZITA
JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA**

Bakalářské kombinované studium
2009 – 2012

Bakalářská práce

Josef Kluge

Boj o Československý rozhlas v roce 1945

**Praha 2012
Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Václav Prokůpek PhD.**

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor combined Studies
2009-2012

Bachelor Thesis

Josef Kluge

Battle for Czech Radio in 1945

Prague 2012
The Bachelor Thesis Work Supervisor:
Ing. Václav Prokúpek PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20.3.2012

Josef Kluge

vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat mému vedoucímu práce Ing. Václavu Prokúpkovi PhD., za vedení mé práce.

Anotace

Tato bakalářská práce popisuje události kolem boje o Český rozhlas při Pražském povstání v květnu 1945. Je souhrnem nejdůležitějších událostí z doby okupace, popisuje fungování rozhlasu v době protektorátu. I v té době byl rozhlas velmi důležitým sdělovacím prostředkem, což si dobře uvědomovali i nacisté. Při Pražském povstání sehrál rozhlas a především lidé kolem něj klíčovou roli, kterou jsem se snažil popsat při čerpání z odborné literatury a archivních materiálů.

Klíčové pojmy:

Česká policie, Povstalci, Pražské povstání, Protektorát, Rozhlas, Rudá armáda, Ruská osvobozenecská armáda

Annotation

This thesis describes the events around battle for the Czech Radio in Prague rebellion in May of 1945. It is a summary of the most important events from the time of occupation, describes the operation of radio at the time of the Protectorate. Even at that time radio was a very important means of communication, which was well aware of the Nazis. At the Prague rebellion had radio and especially the people around it the crucial role which I tried to describe in drawing from the literature and archival materials.

Key words:

Czech police, Prague rebellion, Protectorate, Radio, Red Army, Russian Liberation Army, Rebels

OBSAH

ÚVOD	1
1. HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU	3
1.1. Počátky rozhlasového vysílání	3
1.2. Vznik a historie rozhlasu u nás.....	4
1.3. Československý rozhlas po roce 1948.....	6
1.4. Československý rozhlas po roce 1989.....	8
2. ROZHLAS V DOBĚ NĚMECKÉ OKUPACE	9
2.1. Němci ovládají rozhlas	9
3. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ	14
3.1. Situace na konci války.....	14
3.2. Těsně před povstáním.....	16
4. BOJ O ROZHLAS	17
4.1. Signál k povstání	17
4.2. Boj o rozhlas chronologicky.....	18
4.3. Nejdramatičtější chvíle.....	20
4.4. Vzpomínky bojovníků.....	23
5. KDO OSVOBODIL ČESKÝ ROZHLAS	29
5.1. Zásadní role české policie	29
5.2. Úloha Ruské osvobozené armády (ROA).....	31
5.3. Rudá armáda v Praze.....	36
ZÁVĚR	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	40
SEZNAM PŘÍLOH	41

ÚVOD

Dějiny české žurnalistiky jsou v mnoha ohledech podobné vývoji žurnalistiky evropské. Do historie českých médií ale patří i výjimečná událost, která naprosto zásadně ovlivnila historii celého našeho státu. Tou událostí je boj o Český rozhlas v květnu 1945. Tato práce je souhrnem a výběrem toho, co je podle mého názoru zajímavého na jedné, velmi důležité kapitole českých dějin.

O tom, jak jsou události kolem boje o rozhlas v roce 1945 důležité v kontextu celého válečného konfliktu můžeme diskutovat. Já se spokojím s tvrzením, že jsou důležité, třeba i proto, že na nich lze ukázat, jak důležitou roli mělo v té době rozhlasové vysílání a tedy jak významná byla již tehdy média. O jejich síle a vlivu dnes již nikdo nepochybuje. Já osobně jsem se pro tuto práci rozhodl mimo jiné kvůli léta trvajícím spojení s českým rozhlasem. Jeho historii vnímám od doby, kdy v něm pracoval můj otec. Moje vlastní spolupráce s Českým rozhlasem a stanicí Radiožurnál trvá dodnes. Věřím, že je v této práci patrná i moje záliba v historii, přesněji, v českých dějinách, v období druhé světové války.

V bakalářské práci se postupně věnuji všem důležitým momentům a souvislostem Pražského povstání a boje o rozhlas. Samostatnou kapitolu tvoří historie Československého rozhlasu. Od začátků vysílání, až do doby okupace Československa. Rozhlas už v době tzv. první republiky vysílal také německy, pro početnou skupinu německy hovořících obyvatel státu. Po začátku okupace začíná další etapa dějin českého rozhlasu. Protektorátní vysílání měli Němci pevně ve svých rukou. Dobře si uvědomovali, jak je propaganda důležitou součástí boje, který vedli. Boje za ovládnutí prostoru a především jeho obyvatel. V bakalářské práci si kladu i otázku, kdo osvobodil Český rozhlas? Byla to Rudá armáda, nebo výhradně čeští vlastenci? Zvláštní místo v této práci má i méně známá úloha Ruské osvobozené armády (ROA). Ta se velmi aktivně zapojila do povstání v Praze. Zapojit se do boje o rozhlas jí zjednodušeně řečeno, nebylo umožněno. Důvody a vysvětlení jsou obsahem této práce. Pokouším se zároveň vysvětlit, co předcházelo vypuknutí povstání

5. května 1945 i hlavní okolnosti, které nakonec rozhodly o tom, že povstání skončilo dohodou o odchodu německých jednotek z Prahy a jejího okolí. Při své práci jsem vycházel z literatury napsané na toto téma, ale i z archivních pramenů. Bakalářská práce zároveň zohledňuje fakt, že prakticky hned v květnu 1945 se oficiální výklad právě skončených bojů začal řídit politickými hledisky. Ta pohled na některé události Pražského povstání přinejmenším pozměnila. Ve své bakalářské práci se věnuji i funkci rozhlasu a médií obecně, při boji s totalitní mocí.

1. HISTORIE ČESKOSLOVENSKEHO ROZHLASU

1.1. Počátky rozhlasového vysílání

Na začátku je třeba říct, že za kolébku rozhlasu ve světě jsou považovány Spojené státy. Právě tam došlo poprvé na světě k masovému rozšíření rozhlasu. První vysílač s pravidelným programem tam zahájil vysílání v roce 1920 a ještě v tom roce byly rozhlasem oznámeny i výsledky voleb prezidenta. V roce 1921 začaly rychle se šířící vysílače pravidelně vysílat a nové médium vyvolalo obrovský zájem v amerických domácnostech. To dokládají i údaje týkající se růstu počtu vysílačů.

Zatímco ve druhé polovině roku 1921 tam bylo uděleno 32 nových licencí, za zhruba půl roku představovaly udělené licence již číslo 254. Vysílače postupně rozšiřovaly svůj repertoár a éterem znělo nejen zpravodajství, ale i přednášky a bohoslužby a postupně také všechny druhy hudby, počínaje celými operami, koncerty a konče taneční hudbou. V druhé polovině dvacátých let zhruba dvě třetiny programu největších rozhlasových stanic představovala jazzová hudba. V roce 1923 byly vysílací stanice prakticky již v každém větším městě v celých Spojených státech. Pochopitelně rostl i počet posluchačů. Dokonce tak, že mu zpočátku nestačila výroba přijímacích přístrojů. Pomáhala tomu i forma prodeje na splátku. Díky tomu si na konci dvacátých let mohla v Americe koupit relativně levný a spolehlivý radiopřijímač téměř každá rodina. V roce 1926 dosáhl počet koncesionářů rozhlasu 6,4 milionů, zatímco o pět let později uváděly příslušné statistiky již 16,7 milionu koncesionářů. V roce 1935 jejich počet překročil číslo 25 milionů.¹ Na konci desetiletí připadal již na jednu domácnost téměř jeden a půl přijímače. V USA se o této době - třicátých letech hovoří jako o zlaté éře rozhlasu.

---

¹ Zajímavé je, že již v této době jsou radiopřijímače instalovány v automobilech. Podle příslušných statistických údajů lze usoudit, že přes tři miliony přijímačů, tedy přibližně jedna osmina z úhrnu, připadala právě na automobily, Statistická ročenka RČ 1938, s. 339

1.2. Vznik a historie rozhlasu u nás

První pokusy o vysílání na území Československa začínají po první světové válce. 28. října 1919 u příležitosti prvního výročí vzniku Československé republiky byl z vojenské vysílací stanice, umístěné na pražské Petřínské rozhledně, odvysílán první rozhlasový pořad, složený ze slova a hudby.

Regulérní rozhlasové vysílání bylo zahájeno 18. května 1923 ve 20.15 z vojenského stanu v Praze-Kbelích. Vysílalo se hodinu na dlouhé vlně, součástí vysílání bylo krátké ohlášení a koncert. Československo se tak stalo po Velké Británii druhou evropskou zemí s pravidelným rozhlasovým vysíláním. Průkopníky rozhlasového vysílání byli novinář Miloš Čtrnáctý, člen Spolku českých žurnalistů, Eduard Svoboda, podnikatel v oblasti radiotelefonie a Ladislav Šourek, ředitel firmy pro výrobu rozhlasových přijímačů Radioslavia. Tito muži dali vzniknout společnosti Radiojournal, československé zpravodajství radiotelefonické, spol. s r.o., v níž většinu kapitálu držela firma Radioslavia. Společnost Radiojournal získala příslušnou licenci k provozování vysílání od Ministerstva pošt. Miloš Čtrnáctý se stal ředitelem programu, Alois Svoboda technickým ředitelem. Hlavním zdrojem zisku společnosti Radiojournal byly koncese, tedy poplatky z vlastnictví rozhlasových přijímačů. První koncese byla udělena v září 1923. K propagaci rozhlasového vysílání a získávání nových koncesionářů byly pořádány veřejné poslechy na různých místech v Praze. V roce 1923 také začal vycházet měsíčník Radiojournal, který informoval o rozhlasovém vysílání.

V lednu 1924 byl odvysílán první pořad, určený posluchačům v zahraničí, vysílalo se anglicky a v esperantu. V květnu téhož roku se v českém tisku poprvé objevilo slovo "rozhlas", do té doby se užívalo výrazů "radiofonie", případně anglický výraz "broadcasting". V prosinci 1924 bylo ukončeno vysílání ve stanu v Praze-Kbelích, studio se přesunulo do budovy poštovní nákupny na Fochově třídě (dnes Vinohradská) v Praze.

V roce 1925 společnost Radiojournal odvysílala první přímý přenos koncertu České filharmonie, první přímý přenos bohoslužby a první přímý přenos projevu prezidenta T. G. Masaryka. Vzhledem k tomu, že Československá republika byla národnostně smíšeným státem, bylo zahájeno vysílání pro německou, maďarskou a rusínskou menšinu. Příjem z koncesionářských poplatků na rozvoj vysílání nestačil. Proto se v roce 1925 stal majoritním vlastníkem společnosti Radiojournal stát prostřednictvím Ministerstva pošt.

Rok 1926 byl ve znamení několika novinek. Začal se vysílat časový signál, objevily se pravidelné zprávy, které pro společnost Radiojournal vyráběla Československá tisková kancelář. Vznikla také první rozhlasová hra. Vysílání zahájily stanice v Brně a Bratislavě. V roce 1926 byl založen orchestr Radiojournalu, který vytvořil základ dnešního Symfonického orchestru Českého rozhlasu. Koncem 20. let zahájily provoz další dvě stanice - Ostrava a Košice.²

Zlatým věkem předválečného rozhlasu byla 30. léta. Počet koncesionářů rostl, v roce 1937 byl zaregistrován milionový majitel rozhlasového přijímače. Program obohatily prakticky všechny žánry, od naučných pořadů a sportovních reportáží přes vážnou hudbu po kabaret. V programové nabídce byly i krátké pořady v esperantu, angličtině a němčině, určené posluchačům v zahraničí. K rozvoji vysílání přispívaly různé technické novinky. Např. v polovině 30. let byl zaveden blatnerfon, předchůdce dnešního magnetofonu, který zaznamenával zvuk na ocelový pásek. Koncem roku 1933 se rozhlas přestěhoval do nové budovy na Fochově třídě (dnes Vinohradská), v níž sídlí dosud.

---

² Kolektiv autorů, Od mikrofonu k posluchačům. 2003, Praha: Český rozhlas, s. 55

Ve 30. letech začaly některé evropské státy (Velká Británie, Německo, Rusko) vysílat na krátkých vlnách. S blížící se válkou se tak snažily v zahraničí získat posluchače pro své politické názory. Na tuto propagandu zareagovalo i Československo. 31. srpna 1936 zahájila společnost Radiojournal vysílání na krátkých vlnách do zahraničí. Vysílalo se v pěti jazycích 4 hodiny denně. Do konce 30. let objem vysílání několikanásobně vzrostl.

Po okupaci Československa a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 byl rozhlas podřízen protektorátním úřadům a museli z něj odejít pracovníci židovského původu. Vysílání do zahraničí na krátkých vlnách bylo omezeno na dvouhodinové vysílání v češtině. V průběhu 2. světové války se vysílalo na české území z Moskvy, Washingtonu a Londýna, kde sídlila československá exilová vláda. Poslech tohoto vysílání v Protektorátu Čechy a Morava byl stíhán vysokými tresty. Protektorátnímu vysílání rozhlasu se ještě budu věnovat v samostatné kapitole.

V květnu 1945 měl rozhlas nezastupitelnou roli při Pražském povstání. O tom ale podrobně dál v této práci. Po válce bylo obnoveno vysílání do zahraničí na krátkých vlnách. Změny doznala výroba zpráv, které se na rozdíl od předválečné doby už nevyráběly v Československé tiskové kanceláři, ale v Československém rozhlase.

1.3. Československý rozhlas po roce 1948

Po převzetí moci komunisty v roce 1948 byl Československý rozhlas zestátněn. Na příštích 40 let začala média v Československu sloužit "lidu a komunistické straně". V roce 1948 proběhla v Praze mezinárodní rozhlasová výstava MEVRO, kde byla předvedena první československá televize.

50. léta jsou odrazem zostřené ideologické války i technického pokroku. Československý rozhlas vysílal na dvou celonárodních okruzích - Praha a Bratislava, byly postaveny nové vysílače, vznikaly nové regionální

stanice. V roce 1952 začal Československý rozhlas rušit vysílání Svobodné Evropy. Vznikla také Hlavní správa tiskového dozoru, která plnila roli cenzury. V roce 1953 začala vysílat Československá televize. Do roku 1957 bylo televizní vysílání součástí Československého rozhlasu. Počátkem 60. let bylo spuštěno FM vysílání v tzv. východní normě v pásmu 60-80 MHz na okruhu Československo II.

V 60. letech došlo k postupné politické liberalizaci, kterou československá média včetně rozhlasu hojně využívala. Období, označované jako Pražské jaro, ukončila okupace Československa vojsky Varšavského paktu 21. srpna 1968. Podobně jako v závěru druhé světové války, došlo k boji o rozhlas. Střet Pražanů a pracovníků rozhlasu se sovětskými vojáky si vyžádal 15 obětí. Sovětští vojáci nakonec budovu rozhlasu obsadili, ale pracovníkům rozhlasu se podařilo pokračovat ve vysílání z jiných objektů.

Z budovy Československého rozhlasu bylo vysílání obnoveno 9. září. V následném období, označovaném jako normalizace, musely pro své politické názory z rozhlasu odejít stovky redaktorů.

V roce 1970 vznikl celonárodní okruh Hvězda, který přinášel zpravodajství 24 hodin denně. Ve stejném roce se začalo na FM vysílačích ve významnější míře vysílat stereo. V roce 1972 vznikla stanice Vltava, pokrývající území České republiky, která přinášela vážnou hudbu a literární dramaturgie. Rovněž bylo zahájeno vysílání Interprogramu Radia Praha. Šlo o pětihodinový hudební program, každých 15 minut přerušovaný zprávami v češtině/slovenštině, němčině, francouzštině a angličtině. Vysílání Interprogramu bylo určeno cizincům na území Československa a v sousedních státech. V 70. letech kulminovala produkce Radia Praha na krátkých vlnách. Vysílalo se v deseti jazycích 37 hodin denně.

V tomto duchu Československý rozhlas fungoval až do pádu komunistického režimu. Krátce před tím - v roce 1988 - bylo pod vlivem perestrojky ukončeno rušení zahraničních rozhlasových stanic.

1.4. Československý rozhlas po roce 1989

Po sametové revoluci v listopadu 1989 se vysílání Československého rozhlasu postupně oprostilo od ideologického balastu a vrátilo se k cílům, které rozhlasu náleží: nezaujatě informovat, vzdělávat a bavit. Radio Praha znovu zavedlo původní znělku z Novosvětské symfonie Antonína Dvořáka, kterou používalo od roku 1936. V roce 1990 se Československý rozhlas stal členem Evropské vysílací unie EBU. V roce 1991 byl zřízen zákonem Československý rozhlas jako veřejná instituce, nezávislá na státu a financovaná z koncesionářských poplatků. Generálního ředitele jmenuje Rada, volená parlamentem. Zákon rovněž umožnil vznik komerčních rozhlasových stanic.

Po zániku Československa 1. ledna 1993 vznikl Český rozhlas. Jeho součástí byly tři celoplošné stanice a síť regionálních studií. Mezi stanice s celonárodním dosahem patří Radiožurnál (hudebně-zpravodajská stanice), stanice Praha (rodinná stanice - naučné a zábavné pořady) a Vltava (stanice literatury a vážné hudby). V roce 1995 vznikl nový celoplošný kanál Český rozhlas 6/Rádio Svobodná Evropa, zaměřený na politickou publicistiku, analýzy a komentáře. Šlo o stanici, jejíž program byl sestaven z pořadů Českého rozhlasu, českého vysílání Svobodné Evropy, BBC, Deutsche Welle a Hlasu Ameriky. Partnerské rozhlasové stanice však postupně ustoupily od spolupráce. Od roku 2002 stanice funguje jako Český rozhlas 6 a veškerý program je vyráběn v Českém rozhlase. V roce 2000 byl uveden do provozu "studiový dům" Českého rozhlasu s moderními digitálními studii. Rozhlas na Vinohradské třídě zůstává pulzující organizací. Nově zvolený ředitel Peter Duhan o sobě dá jistě brzy vědět, v podobě změn, které čekají Český rozhlas.

2. ROZHLAS V DOBĚ NĚMECKÉ OKUPACE

2.1. Němci ovládají rozhlas

15. března 1939 začala okupace českého území německou armádou. V Čechách a na Moravě byl ustaven tzv. Protektorát Čechy a Morava, který se stal součástí německé říše a zanikl spolu s ní na konci války. Německá okupační moc zavedla mimořádně brutální a násilnickou totalitní diktaturu. Ta odstranila poslední zbytky občanské společnosti, demokratická práva a svobody všech obyvatel protektorátu byly systematicky porušovány. Rozhlas a tisk byly podrobeny cenzuře.

V době zřízení protektorátu se rozhlas vrátil k názvu Radiojournal, v dubnu roku 1940 se stal součástí Reichs-Rundfunks Gesellschaft jako Sendergruppe Böhmen und Mähren. Po 15. březnu posluchačů rozhlasu mírně přibýlo, nicméně došlo také k odhlašování koncesí a Židům byla koncese odňata. Programová skladba ale zůstala víceméně stejná. Čeští zaměstnanci rozhlasu se do vysílání snažili dostat věci, které se Němcům často nelíbili. Velmi přísná kontrola začala až s příchodem Heydricha. Lidé v rozhlase, se tak zjednodušeně řečeno rozdělili na tři skupiny. Na ty, kteří byli neutrální, snažili se přežít bez úhony. Na ty, kteří podlézali nacistům a na ty, kteří s nasazením vlastního života, protože jim hrozil koncentrák, se snažili podporovat v lidech naději.

Doslova symbolem těchto lidí je legendární reportér František Kocourek. V neděli 19. března 1939 stál Kocourek na balkóně hotelu Šroubek na Václavském náměstí. Jeho reportáž z vojenské přehlídky německé branné moci vstoupila do dějin rozhlasové publicistiky jako smělý projev odporu proti okupantům.

„Dovolte, abych se zmínil o podrobnosti čistě nevojenské. Odkudsi zdaleka přiletěla nad Prahu také velká černá vrána, která se spustila a plachtila od Muzea nad letícími světlometry a odposlouchávacími přístroji německé armády dolů k Můstku. Divila se asi tomu hluku, který zde slyšela, a obrazu, který viděla pod sebou.“³

O několik měsíců později byl Franta Kocourek, jeden z nejlepších českých redaktorů své generace, zatčen. Zahynul v Osvětimi v roce 1942.

2.2. Rozhlasové zpravodajství za protektorátu

Snaha okupantů kompletně poněmčít protektorátní území se nemohla rozhlasu vyhnout. Naopak, Němci pochopili, jak důležitou roli hraje médium rozhlas ve společnosti. Jak skvěle se dá využít při propagandě. V oblasti politického zpravodajství byla sice tato situace částečně vyrovnávána poslechem - nutno podotknout, že trestaným smrtí - zahraničního rozhlasu a četbou ilegálního tisku, ale ani to nemohlo zabránit zpřetrhání kontaktů se světem. Do roku 1942 byla v podstatě provedena základní "očista" české kultury. Přesto tímto rokem další zákazy ani perzekuce českých vzdělavců neskončily. Nacisté se přiblížili k uskutečnění svého prvního záměru - proměnit českou kulturu v pouhou skořápku vyplněnou jejich vlastní ideologií.

Nacisté věnovali hlavní pozornost zpravodajství. Poměrně větší volnost byla v publicistice. Byly sice vydány příkazy a programové směrnice, ale jejich provádění nebylo přísně sledováno a často stačily jen kvantitativní přehledy. Tak přednáškový odbor plnil úkol věnovat stále stupňovanou pozornost německé tematice tím, že se soustřeďoval ke sledování vztahů mezi českou a německou kulturou v minulosti.

Brzy došlo k podstatným změnám v rozhlasových pořadech - zprávy ČTK začali číst rozhlasoví hlasatelé, nikoli hlasatelé ČTK. V českém rozhlase

---

³ David Vaughan, Bitva o vlny, Rozhlas v Mnichovské krizi, Praha 2008 str. 84

byli propuštěni všichni zaměstnanci neárijského původu a k mikrofonu také již nebyli zváni neárijszí účinkující - v programech podle příkazů doby byli vyloučeni autoři a skladatelé židovského původu.

2.3. Rozhlasová pásma

Rozhlas v době okupace, i když byl pod kontrolou nacistů, vysílal zdánlivě normálně. Právě to byl záměr okupantů. Navodit dojem, že se vlastně v české společnosti nic neděje. Podobné to bylo třeba s filmem. V době protektorátu se natočila řada dodnes velmi populárních komedií. Jako příklad rozhlasové tvorby je možné uvést, že už v únoru roku 1939 zavedl pražský rozhlas pravidelná týdenní vysílání věnovaná českému venkovu. Na těchto krajových půlhodinkách spolupracovaly také stanice brněnská a ostravská. Pásmem o rodném kraji Vítězslava Háalka, jež bylo uvedeno 7. října 1944, dosáhly jen pražskou stanicí vysílané pořady dvou set.

Dalším příkladem je fakt, že se v dubnu 1939 rozhlas rozhodl vyhradit pravidelnou nedělní literární půlhodinku propagaci dobré knihy, především české, a podle toho také nazval relaci "Česká kniha". Pod tímto titulem byly sloučeny tři relace, které byly dříve roztroušeny v pořadech týdne - Hlasatel dobrých knih, Nové knihy a četba. "Hlasy domova" byl název nového pravidelného vysílání, které přispělo do nedělního pořadu. Po poledních zvonech zazněl přednes typické české básně nebo úryvek z povídky či románu, kde autor se vyzpovídal z lásky ke své vlasti, národu, a na mluvené slovo pak navázal úryvek hudební skladby, nebo národní píseň téhož charakteru.

Možná trochu paradoxně bude znít, že rozhlas v době okupace i vzdělával a vychovával. Do oblasti vzdělávání se řadily i reportáže, literární pásma či vysílání školského rozhlasu. Například 3. října 1939 byl zahájen kurz italštiny, který se vysílal vždy v úterý v 18 hodin z Prahy. V lednu 1941 rozhlas zahajuje kursy jednoduchého účetnictví.

V březnu 1940 probíhá pomocná a zároveň politicky propagačně silná akce při velké povodni na českých řekách. Sbíрка, která trvala dva měsíce, vynesla milionové částky.

V roce 1941 byly v dramatické oblasti vysílány pražskou stanicí celkem 94 hry, z toho 41 her rozhlasových, 34 her divadelních a 19 dramatizací. V pořadu literárním bylo absolvováno 62 besídek, besídek "Česká kniha" 40, literárních pásem 27, feuilletonů 32 a nedělních sloupků 22. V roce 1942 bylo vyrobeno 65 rozhlasových her, roku 1943 to bylo 76 her, a v roce 1944 pak 92 rozhlasových her.

Ve snaze o obohacení a zpestření rozhlasového vysílání se rozhlas vrátil k tzv. smíšeným programům. Obsahovaly drobné, přístupné skladby orchestrální a sólistické nejrůznějšího typu, od perliček hudby umělecké až k dobré hudbě taneční, písni a písničky veselé i náladové, recitace veršů, causerie i humoristické vložky, zkrátka vše v pestré směsici nebo sjednoceno průvodním slovem v souvislé pásmo. Tyto pořady se vysílaly pravidelně jednou týdně v různých časových dobách. Například 20. února 1944 se vysílalo pásmo o vzniku České besedy.

2.4. Protektorátní humor

I humor, tedy spíše angažovaná satira našly své místo v Němci ovládaném rozhlase. Především po nástupu Reinharda Heydricha do funkce říšského protektora začalo vysílání propagandistických pořadů, mezi které patřily i satirické výstupy zaměřené proti Židům, Benešově exilové vládě, nebo Spojencům. Ať už dobrovolně, pod nátlakem či ze zřejmých důvodů zúčastnila se těchto otřesných taškařic celá řada autorů, režisérů a herců.

Tendenční skeče byly vysílány až do posledních dubnových dnů roku 1945. Zvukové záznamy se většinou nedochovaly, texty scénářů a další dobová svědectví však ano. Všeobecně známý se stal výstup Hvězdy nad Baltimore,⁴ ve kterém Vlasta Burian karikoval Jana Masaryka. Tento jediný prohrěšek krále komiků zapříčinil po válce jeho pád.

---

⁴ Ve skeči je Jan Masaryk označován za alkoholika a Edvard Beneš za ukňourané individuum, Vladimír Just, Vlasta Burian. *Mystérium smíchu*, Praha 2001

3. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ

3.1. Situace na konci války

Na konci dubna 1945 už byla situace v celém protektorátu a především v Praze velmi napjatá. Nejen český odboj, ale i Němci se připravovali na rozhodující dny. Věděli, že největším problémem českého odboje je nedostatek zbraní. Proto soustavně odstraňovali z protektorátu ozbrojené složky, které by se mohly stát oporou odboje. Již v květnu 1944 přemístili vládní vojsko do Itálie. Výzbroj protektorátní policie a četnictva zredukovali na minimum. Policii byly ponechány jen pistole s několika náboji. V Praze bylo 83 důstojníků vládního vojska a 431 rotmistrů, poddůstojníků a vojínů. Důstojníci a část rotmistrů měli pistole s deseti náboji, mužstvo pouze 150 pušek.

Pro území protektorátu platila některá mimořádná nařízení. Z rozkazu Hitlera zde nesměli být „s ohledem na konspirativní postoj Čechů“ umístění váleční zajatci ani vojenské jednotky, ve kterých sloužili vojáci slovanských národností. V září 1944 napsal K. H. Frank do Berlína, že podle bezpečného policejního zjištění ruští dobrovolníci, kteří byli umístěni v protektorátu skupinou armád Severní Ukrajina, již konspirují s českým obyvatelstvem. Frank píše, že každý, kdo zná český prostor, musel takový vývoj předvídat a nebudou-li ihned učiněna rázná opatření, octnou se tito dobrovolníci v nejbližší době v táboře českého hnutí odporu, jako vítaná posila těch vrstev českého obyvatelstva, které jsou odhodlány k povstání. Současně protestoval proti zamýšlenému umístění válečných zajatců na území protektorátu. Píše: „Byla by to největší politická chyba, které je možno se v tomto prostoru dopustit, a vedla by v nejkratší době k naprostému zmatku, za který bych, jako muž za tento prostor odpovědný, musel odmítnout jakoukoli odpovědnost.“⁵

O dva dny později zakázal Berlín umístění jakýchkoli válečných zajatců na protektorátním území a nařídil okamžitý odchod dobrovolníků slovanského původu s tím, že tam, kde je nutná náhrada, mají být přiděleni němečtí vojáci.

---

⁵ Stanislav Zámečník, Český odboj a národní povstání v květnu 1945, Praha 2006, str.69

Dodržování tohoto rozkazu se stalo velmi obtížným, když se fronta přiblížila a skupiny armád „A“, „Jih“ a „Střed“ umísťovaly své týly v českém prostoru.

V německých plánech na potlačení vnitřních nepokojů v protektorátu měly vedle policejních sil sehrát hlavní úlohu síly, které se nacházely v četných tankových a leteckých cvičných prostorech. Bylo mezi nimi značné procento Zbraní SS. Také civilní německé obyvatelstvo bylo vyzbrojováno a cvičeno pro boj v ulicích.

Plány vojenské obrany českého prostoru počítají s povstáním v týlu. Takový plán vypracoval v únoru 1945 generál Toussaint. Správně předpokládal, že Rudá armáda bude do české kotliny pronikat z prostoru Drážďan. Vypracoval dvě varianty obrany Prahy. V jedné z nich uvedl mimo jiné:

„Aby bylo zajištěno předmostí a protivníkovi zabráněno v přechodu přes Vltavu, připravím včas vyhození mostů a vytvoření střeleckého pole. V městských čtvrtích zřídím před mosty tankové zábrany, přičemž budou vyhozeny do vzduchu budovy a komplexy ulic před mosty. Milion českého obyvatelstva bude před začátkem boje vystěhován, protože znamená pro obranu neúnosné nebezpečí ve vlastním zázemí, musí být živen a nejsou k dispozici síly, které by poprvé v této válce se vyskytující i politické stránky dotýkající se obranné úvahy, pro něž není srovnání ani s Budapeští, ani s Varšavou.“⁶

V souvislosti s přípravou obrany Brna hodlali Němci, jakmile se město stane bojovým pásmem, vyhnat české obyvatelstvo dělostřeleckou a minometnou palbou. Domy v českých čtvrtích měly být ostřelovány také pancéřovými pěstmi.

Maršál Schörner, který byl 25. dubna pověřen veškerou velitelskou pravomocí v protektorátu, nařídil nejbrutálnější postup vůči českému obyvatelstvu a připomínal německým vojákům, že „z vesnic, které jsou v plamenech, na ně již nikdo střílet nebude.“

---

⁶ Stanislav Zámečník, Český odboj a národní povstání v květnu 1945, Praha 2006, str.70

3.2. Těsně před povstáním

V druhé polovině dubna dokončovala Rudá armáda osvobození Slovenska a rychle pronikala na Moravu. Na jihu padla Vídeň, na severu se rozhořel boj o Berlín a na západě dosáhla americká armáda československých hranic. Rychlý spád událostí podněcoval rozmach a aktivitu odbojového hnutí. U nerozhodných vrstev však vyvolával dojem, že osvobození je tak jako tak otázkou krátké doby a že ozbrojené vystoupení proti německé přesile by bylo zbytečným hazardem. Iluze nového 28. Října byla nebezpečná. Situace na jaře 1945 byla zcela jiná než v r. 1918. Němci měli na našem území velké síly a připravovali se, že z českého prostoru učiní jeviště posledních krvavých a pustošivých bojů. Proti českému obyvatelstvu neváhali použít krajních prostředků. Povstání, na které se český odboj po celou dobu okupace připravoval, se stávalo aktuální záležitostí. V daných podmínkách bylo nejen otázkou často zdůrazňované národní cti, ale jediným způsobem, jak vlastními silami přispět k zamezení velkých ztrát na životech i na materiálních hodnotách.

Živelný vývoj k povstání se ale dostával do stále většího rozporu se stavem jeho organizačních příprav. V březnu se například ještě gestapu podařilo rozbít krajský výbor KSČ v Praze, a tím na několik týdnů ochromit i činnost ústředního výboru. Přípravy na povstání, organizace v rámci odboje, to byl zkrátka problém. Právě v těchto chvílích se ukazovalo, jak jsou nebo spíš mohla být, účinná média. Mobilizační úlohu mohlo sehrát zahraniční rozhlasové vysílání, kdyby to vztahy mezi domácím a zahraničním odbojem dovolovaly. Nejúčinnějším prostředkem bylo za daných okolností hromadné šíření ilegálního tisku. Pražské povstání se ale předem zorganizovat nedalo, i protože začalo spontánně. V situaci, kdy už to v ulicích Prahy vřelo a bylo jasné, že se musí něco stát.

4. BOJ O ROZHLAS

4.1. Signál k povstání

Bylo 5. května 1945, začínalo ranní vysílání. Rozhlasový hlasatel Zdeněk Mančal v ten okamžik zkomolil dvojjazyčné vysílání a do mikrofonu řekl: "Je sechš hodin."⁷ Od té chvíle se už vysílalo pouze česky a hlasatelé Mančal, Kozák a Malík už německou hlasatelku k mikrofonu nepustili. Právě tahle událost, byla možná jakousi roznětkou na začátku Pražského povstání. Velké napětí ale panovalo už několik dní před tím. Všem bylo jasné, že se musí něco stát.

5. května dopoledne, kdy již byla v Praze na každém kroku cítit vzrušená atmosféra a Němci posilovali své ozbrojené hlídky ve městě, byly zesíleny i hlídky okolí rozhlasu. Před budovou rozestavěli drátěné překážky a těžké kulometry. Okolo jedenácté hodiny přijela do budovy rozhlasu na kolech posila pětadesáti plně vyzbrojených německých vojáků. V poledne byla na budově rozhlasu vyvěšena československá a americká vlajka. Vyvěšení sovětské a britské vlajky zabránili příslušníci SS střelbou.

Několik minut po 12. Hodině polední vyjel z Bartolomějské ulice policejní autokar s dobrovolníky z řad českých policistů, jejichž úkolem bylo obsadit vinohradskou budovu Českého rozhlasu. Auto projelo kordónem německých jednotek na Václavském náměstí. Českým policistům se podařilo v 12:32 hodin proniknout hlavním vchodem do budovy rozhlasu. Krátce nato tam zazněly první výstřely. Padali první mrtví. Začal boj o rozhlas. Česká policie s pomocí českých pracovníků rozhlasu ovládla rychle vysílací pracoviště a tak zvanou galérii, z níž je program odbavován na vysílač. Bojem odříznutí hlasatelé se zabarikádovali na vysílacím pracovišti – v hlasatelně.

---

⁷ Vysílání ve vinohradském rozhlase se pravidelně zahajovalo v šest hodin ráno. V sobotu 5. května 1945 zde měl službu dvaatřicetiletý hlasatel Zdeněk Mančal. Jindřich Marek, Barikáda z kaštanů, Cheb 2005 str. 47

4.2. Boj o rozhlas chronologicky

Ve 12:33 zaznělo z rozhlasu první volání o pomoc. Boj o rozhlas, který začal den 5. května 1945, patřil k nejtěžším a nejtvrdějším střetnutím za Pražského povstání. Počet mrtvých a raněných, i to, že se Němci až do konce povstání snažili – marně – najít místo, odkud se vysílalo, a rozhlas umlčet, svědčí o významu rozhlasu a boje o něj pro obě strany. „Voláme českou policii do rozhlasu, střílí se zde!“⁸ A ve 12:34 byla odvysílána další výzva. “Voláme české četnictvo, vládní vojsko, dostavte se k budově rozhlasu. Esesáci nás chtějí vyvraždit, přijďte všichni!”⁹

Toto volání rozhlasu o pomoc se považuje za počátek Pražského povstání a signál ke Květnovému povstání českého lidu na území tehdejšího protektorátu.

Na pomoc rozhlasu spěchaly stovky lidí z celého města, i když civilistům nebyly první výzvy českého rozhlasu určeny. Přímý útok na budovy rozhlasu neměl naději na úspěch. Proto bojovníci pronikali do budovy vedlejším vchodem z Balbínovy ulice, přes střechy okolních domů a probořením dělicí zdi sousedního domu v Římské ulici číslo 13.

Esesáci se nemohli uvnitř budovy orientovat. Marně se snažili najít hlasatelnu, aby umlčeli vysílání. Vojenský autokar obsazený Němci byl zadržen střelbou Pražanů z domů v okolí rozhlasu. Češi díky tomu získali další zbraně a střelivo. Již na počátku boje se utvořil v Římské ulici v bloku domů, které sousedily s traktem rozhlasu, povstalecký štáb, který se snažil ozbrojené akce řídit. Bylo zde i provizorní obvaziště pro raněné.

Pražané dobyli páté patro, pak čtvrté a další. Čeští zaměstnanci rozhlasu přes trvající boje udrželi vysílání. Budova byla ostřelována i ze sousedních domů, kde bydlely německé rodiny. Německá posádka ve škole na Smetance ovládala kulometnou palbou celou Balbínovu ulici.

---

⁸ Jindřich Marek, Barikáda z kaštanů, Cheb 2005 str. 53

⁹ Jindřich Marek, Barikáda z kaštanů, Cheb 2005 str. 53

V 17:45 hodin jednotky v síle sto deseti mužů SS kapitulovaly. Po více než pěti hodinách těžkého boje ovládli celou budovu rozhlasu povstalci. V boji o rozhlas padlo asi devadesát českých bojovníků, více než sto jich bylo raněno. Boj však neskončil. Němci, kteří si byli vědomi významu udržení českého vysílání, útočili na budovu ze školy v ulici Na Smetance a od Německého divadla (později Smetanovo, dnes Státní opera Praha) a všemožně se snažili vysílání revolučního rozhlasu umlčet. Boje v jeho okolí trvaly až do konce povstání. Po celé další tři dny rozhlas vzdoroval útokům letadel, dělostřelbě i náporu pěchoty.

K zajištění českého vysílání však bylo třeba udržet i vysílače. K jeho zdaru přispělo i obsazení meziměstské telefonní ústředny na rozhraní Žižkova a Královských Vinohrad ve Fibichově ulici, kterou měla pod kontrolou německá vojenská jednotka v síle sto dvaceti mužů. Když ve dvě hodiny odpoledne 5.května 1945 získali pražští bojovníci rozhlasovou zesilovací stanici, která byla umístěna v této ústředně, mohli vypnout modulaci Říšského vysílače Čechy ze studia v Karlíně a do všech vysílačů (vyjma stanic v Liblicích, Poděbradech a Mělníku, obsazených silnými oddíly SS) zapnout modulaci z vinohradského studia. První volání pražského rozhlasu o pomoc přenášel vysílač Prahy 1 v Liblicích na vlně 470,2 metru. Ve 13:15 se však německé velení tohoto vysílače zmocnilo. Vypnulo české revoluční vysílání a zřídilo v budově provizorní studio, odkud od 6. do 7. května vysílalo dezorientující zprávy a výzvy. Ráno 8. května se stanice Praha 1 Liblice opět připojila k revolučnímu vysílání.

Ve 12:45 prvního dne povstání čeští zaměstnanci strašnického vysílače odzbrojili německé strážce a ve jménu rozhlasového národního výboru vysílač převzali. Okamžitě jej propojili s hlavní budovou rozhlasu a od 15:30 začali vysílat na vlně 415,5 m. Improvizované vysílání se podařilo s malou přestávkou udržet až do skončení bojů o Prahu 9. května 1945, kdy pražský rozhlas v 19:00 hodin přešel opět do normálního provozu.

Revoluční rozhlas vysílal ve dne a v noci hlášení, revoluční výzvy, zprávy, vojenské rozkazy a hudbu a informoval svět o událostech v Praze.

Toto vysílání mělo pro bojující Pražany rozhodující význam. Po skončení bojů o Prahu velitel sovětských vojsk zdůraznil, že Praha byla jediným městem, jehož rozhlas v bojích o město vysílal.

Ošetrovna raněných bojovníků o rozhlas vznikla v kavárně Hlavovka na náměstí Míru č. 27. Před povstáním tu bylo české velitelství II. pohotovostní protiletecké ochrany a ubytovna protiletecké policie. Na počátku povstání se pohotovost devadesáti mužů dala k dispozici Vojenskému velitelství Velká Praha – Bartoš, účastnila se bojů o rozhlas a po jejich skončení zbavovala vinohradské ulice zákeřných střelců. Polní lazaret zorganizoval MUDr. Bradáč hned v první den povstání krátce po poledni. Během Pražského povstání zde bylo ošetřeno asi sto osmdesát těžce a mnoho lehce raněných. Sanitní služba měla čtyřicet tři dobrovolníky. Kromě ošetrovny a lazaretu taky bylo stanoviště bojových hlídek. Oběti bojů o rozhlas byly ukládány do bývalé kavárny Nizza na Schwerinově třídě (dnešní Vinohradské), kde byla zřízena provizorní márnice.

4.3. Nejdramatičtější chvíle

6. května 1945

Druhého dne bojů o rozhlas se v časných ranních hodinách přesunula pražská revoluční tanková jednotka k rozhlasové budově. Udělala zde velký kus práce. Za její pomoci byly po celý den odráženy útoky německé pěchoty i tanků. A když se dopoledne Němci pokoušeli přerušit na Vinohradech kabel spojující hlavní budovu rozhlasu se strašnickou vysílačkou, byli touto jednotkou rozprášeni.

Celý den se Němci snažili umlčet vysílání povstaleckého rozhlasu leteckým bombardováním a ostřelováním těžkými děly. Až do večera zůstala budova rozhlasu a antény strašnické vysílací stanice nepoškozeny, i když okolní budovy dostaly řadu zásahů.

V 17:40 hodin se ale německému letadlu podařilo zasáhnout budovu rozhlasu vzdušným torpédem. To prolétlo všemi poschodími až do sklepa, kde

vybuchlo. Při výbuchu mnozí z obránců rozhlasu zahynuli. Budova byla tak těžce poškozena, že z ní již nebylo možno vysílat. Zmatku, který vznikl po zásahu, se Němci pokusili využít k útoku. Byli však za pomoci revoluční tankové jednotky znovu odraženi.

Pro povstalce bylo nesmírně důležité, aby vysílání Českého rozhlasu bylo co nejrychleji obnoveno. Všude v Praze i mimo Prahu chtěli slyšet, že Praha bojuje, že česká Praha ještě žije. V 19 hodin začal pražský revoluční rozhlas po osmdesáti minutách odmlčení opět vysílat. Provizorní studio bylo zřízeno přímo pod stožáry strašnického vysílače. Odtud pražský povstalecký rozhlas vysílal až do 18 hodin dne 7. května 1945, kdy byla zapojena hlasatelna, zřízená v Husově sboru na Královských Vinohradech.

Rozhlasoví pracovníci se usilovně snažili, aby vysílání českého rozhlasu zachytila i cizina. Proto 6. května 1945 ve 2 hodiny ráno zapojili dvě krátkovlnné vysílačky a vyladili je na vlně 40 m a 49 m. Tyto stanice vysílaly z Letné. Do 9 hodin přenášely program vysílaný na vlně 415,5 m. Potom byly přeladěny na vlny 25 m a 30 m a vysílaly do 13 hodin výzvy na pomoc bojující Praze. Po poškození hlavní budovy rozhlasu na Vinohradech však již neměly modulaci a jejich vysílání nebylo obnoveno. Podle některých pramenů se volání o pomoc z těchto stanic dostalo do štábu Rudé armády a bylo zachyceno i v USA. Informace z těchto vysílání byly v revolučních dnech podkladem pro zpravodajský program BBC.

7. května 1945

Povstalcům docházelo střelivo, trval nedostatek zbraní i vojenské techniky. Byl to nejkritičtější den pro obranu vysílačky ve Strašnicích, která byla ohrožena německým útokem od Malešic. Proto se na příkaz Vojenského velitelství Velká Praha k obraně této vysílací stanice přesunula revoluční tanková jednotka. Za její pomoci byl německý útok odražen. V té době pracoval ve Strašnicích nejen vysílač, ale po vyřazení hlavní budovy na Vinohradech tu bylo i provizorní studio, odkud se i hlásilo, dokud se technikům nepodařilo uvést do chodu hlasatelnu v Husově sboru

v Bezručových sadech na Královských Vinohradech. Odtud pak vysílal revoluční rozhlas zprávy a výzvy k boji a zpevňování barikád nepřetržitě od 7. května 16:30 hodin do 19 hodin dne 9. května, kdy bylo obnoveno vysílání z hlavní rozhlasové budovy.

Celý den se Němci snažili umlčet vysílání povstalců na vlně 415,5 m. Vůbec nezpozorovali stěhování vysílacího studia, a proto neustále ostřelovali a vytrvale bombardovali hlavní budovu rozhlasu na dnešní Vinohradské třídě. Na strašnickou vysílačku útočili němečtí hloubkoví letci bombami.

8. května 1945

Němci se v tento den všemožně pokoušeli umlčet vysílání pražského povstaleckého rozhlasu jak útoky pěchoty, tak i bombardováním hlavní budovy rozhlasu na Vinohradech, protože předpokládali, že odtud revoluční rozhlas nadále vysílá.

Toho dne padl při bombardování nedaleko rozhlasu v Balbínově ulici číslo 26 velitel obrany rozhlasu, štábní kapitán Jaroslav Záruba, který převzal velení v hlavní budově za bojů 5. května. Velením obrany rozhlasu byl pak pověřen major Antonín Rakouš a štábní kapitán v záloze Václav Kopecký.

9. května

Téměř nepřetržité vysílání českého rozhlasu za pražského povstání mělo velký význam pro povzbuzení všech bojovníků a koordinaci jejich akcí a pro všechny Pražany i ostatní obyvatele Čech a Moravy, kteří takto věděli, že Praha dále žije a bojuje.

O vysílání se zasloužili stejnou měrou obránci rozhlasu i jeho pracovníci, kteří díky své neohroženosti, vynalézavosti a schopnosti improvizace dokázali pracovat s nasazením života v těchto náročných podmínkách.

4.4. Vzpomínky bojovníků

František Svejkský, technik rozhlasu, byl jedním z těch, kteří pod ochrannou bojovníků o rozhlas vysílání bezprostředně zajišťovali. Jeho vzpomínky jsou velmi autentické a sugestivní. Při jejich čtení si lze představit, jaká byla na začátku května 1945 realita.

„Byl jsem zapojen ve skupině Jindra a dostal jsem za úkol zjistit, jak je vojensky obsazena budova mezinárodní ústředny na Žižkově (proti Židovskému hřbitovu), kde byla umístěna německá vojenská ústředna. Později také z iniciativy V. Bárty dalo se nás několik techniků dohromady a zajišťovali jsme zařízení i vše potřebné pro samostatné české vysílání v případě připravovaného povstání. Ing. Jelínek měl zařídit energii pro vysílání v případě, že by Němci vypnuli proud pro vysílač Strašnice, ing. Zahradníček dopravu, já mikrofonní zařízení a zesilovače. V Bárta byl pověřen zajistit vysílač a izolovat jednotky Werkschutzu, které vysílač chránily. Ing. Jandera z ministerstva pošt měl zajistit linky do vysílače i pomoc při obsazování vysílače našimi lidmi.

Některá zvuková zařízení jsem vyvezl z budovy rozhlasu a umístil je ve Smetanově síni, s čímž mi pomáhal Václav Faifr, převedený z Ostravy do Prahy. Jiná skupina – Jaroslava Krásky – zajišťovala zařízení do Husova sboru na Vinohradech, což jsme ovšem nevěděli. A bylo to dobře. Karel Krisl z údržby pomáhal vynést páskový mikrofon. Němci to zjistili a Karel z toho měl pak vyšetřování, naštěstí už proti němu Němci sankce nepoužili... Jiné mikrofonní zařízení jsem uschoval ve svém bytě, v koupelnových kamnech. Jak se později ukázalo, bylo to dobře, protože zařízení se velice hodilo.

V sobotu 5. května už od rána hlásil Zdeněk Mančal do rozhlasového mikrofonu jen česky. Ráno jsem nastoupil do práce a nejdříve jsme začali seškrabávat v budově rozhlasu německé orientační nápisy. To se později ukázalo velmi důležité, poněvadž když Němci dosadili do budovy novou strážní jednotku, tato se nemohla orientovat. Tak se stalo, že když vypuklo volání o pomoc Českému rozhlasu, němečtí vojáci běhali po chodbách a

nevěděli, že vedle nich v místnostech je technické zařízení, srdce vysílání. To bylo k našemu štěstí.

Technici pověřili ing. Janíka a mne, abychom se odebrali k českému zmocněnci v rozhlase (jen s ním jednalo německé vedení rozhlasu) dr. Morávkovi a sdělili mu, aby se už německy nehlásilo a že technika za ním stojí. Dr. Morávek to přislíbil.

Když jsme se vrátili do provozu, dostal jsem pokyn, abych šel do hlasatelný a hlídal Zdeňka Mančala. Zanedlouho tam přišel bývalý hlasatel ČTK pan Jaroš se vzkazem od intendanta Turnera, aby Zdeněk Mančal hned přestal česky hlásit, jinak že ho dá zastřelit. Zdeněk Mančal odpověděl: „Nepřestanu hlásit česky, protože teď by to bylo přilévání oleje do ohně!“ Na to Jaroš i německá hlasatelka odešli. Potom už jsem potkal na schodišti programového inspektora Vrba s českým policejním důstojníkem. Povstání s voláním o pomoc Českého rozhlasu začalo.

Celá tíha probíhajícího boje o rozhlas spočívala na technicích uvnitř a zvenčí na jeho obráncích, kterých přišlo nesčetné množství. Byli v Balbínově ulici, neboť oddíl SS měl stanoviště v přízemí a ve sklepních místnostech do Balbínovy ulice, kde stávala dvoupatrová budova (byla v průběhu bojů zasažena leteckou bombou). Dnes je tam přístavba garáží a kanceláří k budově Čs. rozhlasu. Připomínám si, že první, kdo se po střeše budovy v Římské ulici dostal do rozhlasu, byl asi desetiletý školák, který nám v koši na papíry podával ruční granáty. Nepochopitelné bylo jednání Němců (k našemu štěstí), že podcenili obranu rozhlasových vysílačů. Na vysílačích byli vojáci Werkschutzu, už vesměs staří, a na vysílači Strašnice byli dokonce Rakušané, kteří měli už války dost.

Technik Bohumil Marek ve strojovně hlavní budovy rozhlasu zneškodnil německou stráž, v technické kontrole jsme s Josefem Soukupem a s ing. Janíkem instalovali zvukové rozhlasové zařízení a ing. Janík německy vyzval ukryté Němce v budově, aby se vzdali. Kolem sedmnácté hodiny se to podařilo. Rozhlas byl v našich rukou.

Mezitím Václav Bárta a Svoboda, za pomoci ing. Jandery z ministerstva pošt a telegrafů, který uměl výborně německy, vyzvali Němce a Rakušany na vysílači Strašnice ke kapitulaci. Odzbrojili rakouskou stráž, a tak začalo historické vysílání na vlně 415,5 metru přes staříčkový vysílač Western Electric, který je dodnes v Technickém muzeu. Pošťáci se překonávali, a tak byly propojeny modulační i dorozumívací linky z budovy rozhlasu na vysílače jak do Strašnic, tak do Liblic a Mělníka. Modulaci do Liblic a Mělníka brzy Němci přerušili a použili tyto vysílače pro svoji propagandu a vysílání matoucích informací. Na vysílači Strašnice zůstala česká posádka a vysílač byl v rukou pracovníků pošt. K nim se později připojili rozhlasáci Jaromír Nosek, Jan Janota, Josef Soukup a já. Strašnický vysílač se totiž v průběhu revoluce stal na řadu hodin nejdůležitějším místem rozhlasového vysílání. Jak k tomu došlo: Když se Němci 5. Května vzdali, hned se technici pustili do práce, aby uvedli všechna zařízení do provozu. Dozvěděli jsme se, že se do Prahy vrací Košická vláda a že se chystá rozhlasový projev vládního činitele. Pan Mirko Očadlík, který přišel do rozhlasu, stanovil, že se bude hrát Má vlast. Sotva však se ozval slavnostní úvod, začali němečtí letci bombardovat budovu v Římské ulici a německé dělostřelectvo střílelo na budovu z motolského stanoviště. Přestěhovali jsme se do sklepa, kde již dříve zřídili Němci nouzovou hlasatelnu. Odtamtud pak pokračovalo vysílání až do doby, kdy byla 6. května zasažena budova leteckým torpédem, které proletělo celou budovou až do sklepa. Z tohoto vysílání si pamatuji epizodu, že jedna paní přinesla nám do sklepa občerstvení a strkala potají hlasateli Standovi Kozákovi cigarety, s tím, že by si taky ráda zahlásila. Ten si ale cigarety nechal a vysvětlil paní, že si tady nehrajeme na vojáčky, že je skutečně revoluce. Ale ještě před zásahem torpéda někteří technici vedeni Jaroslavem Krásou, šéfem technického provozu, začali zařizovat vysílací pracoviště v Husově sboru na Vinohradech a já jsem si odešel domů odpočinout. Cestou jsem pomáhal stavět barikádu a pak jsem se dostal přes Vinohradský hřbitov domů, do Strašnic. Fochovu třídu a Lobkovicovo náměstí ostřelovali Němci z tamní školy. Z odpočinku mě vyrušila moje žena a paní Suchařípová, s tím, že jim přestalo hrát rádio. Okamžitě jsem odešel do vozovny elektrických drah ve Strašnicích, abych

zatelefonoval svému šéfovi ing. Ladislavu Janíkovi, a ten mi sdělil, že budova rozhlasu byla zasažena leteckým torpédem. Žádal jsem ve vozovně, zda by mi někdo pomohl odnést rozhlasové zařízení, které jsem měl ukryté doma. Přihlásil se ochotně jeden řidič, nebyl čas na seznamování, a tak nemohu ani poděkovat. Řidič jel rovnou až ke strašnickému vysílači. Ihned jsme instalovali mikrofonní řetěz, ale pro závadu v páskovém mikrofonu nefungoval. Václav Bárta donesl starý uhlíkový mikrofon, který používali sportovci pro hlášení na tenisovém dvorci. Až do odstranění závady v páskovém mikrofonu jsme začali vysílat z tohoto náhradního, rychle vybudovaného stanoviště. Neměli jsme gramofonové desky ani gramofon, oboje se sehnalo dodatečně z okolních domů. Proto se tak dlouho hrála ve vysílání jenom písnička „Lví silou“.

Hlášení jsme obstarávali sami, Václav Bárta, Jaroslav Hošek, Josef Soukup, Jan Janota a já, protože se k nám hlasatelé z rozhlasové budovy nedostali. Měli jsme přímé telefonické spojení s velitelstvím skupiny Bartoš, kde byl generál Kutlvašr, neprávem popravený v padesátých letech a pak v roce 1968 rehabilitovaný. Rusky hlásil pan Makov, pro kterého jsme chodili do blízké vily, a anglicky hlásil vinárník Krofta (měl Dragičevičovu vinárnu pod kavárnou Hlavovka), který do našeho studia, vybudovaného u strašnického vysílače, chodil s puškou. Německé hlášení jsem obstarával sám. Jak vypadala naše hlasatelna? Byla to příruční dílna vedle vysílače a nad dřevěným stolem byl uvázán páskový mikrofon RCA. Hlasateli překážel svěrák namontovaný u stolu, ale to nic nevadilo. 7. května k večeru Němci udělali nálet na vysílač. Všichni jsme se ukryli do protiletického krytu. Kryt měl odolnost do 50kg bomby. Než bomby spadly, byli jsme tam tak zticha, že kdyby upadla jehla, bylo by to slyšet. Bomby však padly mimo vysílač. Dvě na obytnou vilu blízko vysílače a jedna na Židovský hřbitov ve Strašnicích.

Budete se ptát, jestli jsme měli strach. Strach jsem měl a chvíli jsem uvažoval, zda bych neměl opustit vysílač. Ale viděl jsem ostatní své kamarády. Zda měli podobné pocity, to nevím. Ale vím jistě, že hrdinství nejsou válečné činy, ale je to zcela jistě překonání vlastního strachu, překonání sama sebe. Snad už to někdo někdy řekl, ale já to prožil. Tentýž den už přestalo fungovat

naše studio pod anténou vysílače ve Strašnicích a naši funkce převzalo studio vybudované v Husově sboru na Vinohradech. Díky naší improvizaci ve Strašnicích bylo revoluční vysílání po zásahu hlavní budovy leteckým torpédem přerušeno na pouhé dvě hodiny. „¹⁰

Antonín Matějčík ml. byl jedním z Pražanů, kteří se přímo do bojů o rozhlas zapojili. Lidé přicházeli na Vinohrady, protože slyšeli volání o pomoc, v mnoha případech se ale jednalo i o náhodné kolemjdoucí. Antonín Matějčík byl v boji vážně raněn.

„ Dne 5. května jsme s otcem malovali byt v Mánesově ulici na Vinohradech, nedaleko našeho bydliště. Práci jsme začali, ale nedokončili. V poledne vysílal Český rozhlas svou výzvu, své volání o pomoc. Otec i já jsme zahodili malířské náčiní a běželi jsme k rozhlasu. Už z Balbínovy ulice jsme pozorovali uliční přestřelky. Lidé se tu pustili do Němců téměř s holýma rukama. První otázka pro nás byla, kde vzít zbraně? Pak přišli příslušníci české policie a vládního vojska a situace se trochu zlepšila.

Ze Schwerinovy, dnes Vinohradské ulice se dalo projít sálem Hajnovky do Mánesovy ulice č. 13 a 16. V sále vznikla provizorní ošetřovna. Raněných přibývalo. A nejen raněných. Vzpomínám se na Zdeňka Berana, člena dětského rozhlasového sboru, který padl na Vinohradech na Schwerinově třídě číslo 21, i na neznámého mladého bojovníka, který stál na rohu Schwerinovy třídy a Balbínovy ulice jako solný sloup. U nohou mu ležel balík přikrytý prostěradlem. Jeho rozstřílený bratr.

Padlých bylo hodně. Nejprve jsme je ukládali do převrácené tramvaje, která sloužila jako část barikády, později jsme je přenášeli do kavárny Nizza.

Boje vyvrcholily dne 8. května, kdy rozhlas napadla německá turbínová letadla a shazovala letecké miny. Jedna z nich vybuchla i v blízkosti barikády, kde jsme tehdy s otcem bojovali. Otec byl zasažen střepinou do prsou a zalitý krví se jako podřatý skácel na zem. Nějací lidé ho odnesli do našeho domu

---

¹⁰ Jaroslav Pacovský, Na vlnách rozhlasu, Praha 1993 str. 80 - 82

v Mánesově ulici. Šel jsem jak v mátohách za ním. Pak jsem si všiml, že i já jsem celý od krve.

Doběhl jsem na ošetřovnu, kde zjistili, že mám prostřelené předloktí pravé ruky a rameno, poraněné obočí a krk. Poskytli mi první pomoc. Lékař, který mě ošetřoval, prohlásil, že bude třeba amputovat ruku. Měl jsem zasaženou žílu a ztratil jsem mnoho krve. Nakonec jsem měl štěstí. Byl to hladký průstřel ruky a ramene. Otec to štěstí neměl. Teprve na nemocničním lůžku bývalého sanatoria Na Bojišti mi druhý den matka sdělila, že otec zranění nepřežil. Zemřel krátce po tom, co jsme ho přenesli domů. Měl jsem svého otce velmi rád. Byl to poctivý a spravedlivý člověk. Ten, kdo ho dobře znal, věděl, že v bojích o rozhlas prostě nemohl chybět. „¹¹

---

¹¹ Jaroslav Pacovský, Na vlnách rozhlasu, Praha 1993 str. 84

5. KDO OSVOBODIL ČESKÝ ROZHLAS

5.1. Zásadní role české policie

Historickou pravdou, podle mého názoru opomíjenou, je fakt, že uniformovaní i neuniformovaní čeští policisté v Praze hráli v povstání velmi významnou roli. Dokumentární filmové záběry i dobové fotografie z povstání jsou toho nejlepším dokladem. Téměř všude jsou na záběrech mezi povstalci vidět ve svých charakteristických přilbách, majících původ v Masarykově republice, čeští policisté. Existují i fotografie z jízdy policejního autokaru skupiny kpt. Suchánka k rozhlasu. Bojující policisty nacházíme na místech nejtěžších bojů – v prostoru Staroměstské radnice, na Trojském mostě, na Pankráci, Smíchově, Žižkově.

Právě policisté byli těmi, kdo začal boj o český rozhlas. Myslím, že právě jim náleží označení těch, kteří ho osvobodili. Nebyli ale samozřejmě sami a tak je otázkou, jestli vůbec má smysl někoho takového hledat.

Vedení policejního odboje každopádně svěřilo koncem války úkol obsazení rozhlasu těsně před zahájením povstání policejním důstojníkům štábnímu kapitánovi Bohumilovi Valtrovi a kapitánovi Rudolfovi Suchánkovi. Oba důstojníci se okamžitě zaměřili na obstarání stavitelských plánů budovy, navázání styků s českými pracovníky rozhlasu, jištění sil, výzbroje a rozmístění stráží a hlídek SS v budově a výběr adeptů pro údernou policejní skupinu, která by obsadila ve vhodný okamžik rozhlasovou budovu.

Ve středu 2. května 1945 štábní kapitán Bohumil Valtr proto uložil veliteli vězeňského oddělení pražské policie kpt. Paličkovi, aby vybral ze stavu svého mužstva asi 20 odhodlaných mužů pro akci „rozhlas“. Paličkovo oddělení bylo vybráno úmyslně, protože bylo specializováno na operační činnost v budově.

Jejich skutečné hrdinství je v kontrastu s přihlouplými a cynickými žvásty normalizačních historiků, kteří tak rádi bagatelizovali „akci hrstky policistů, která neměla takový význam, jaký jí revizionistická buržoazní historiografie přisuzuje.

Zmínění policisté, ozdobení trikolórami, vyjeli několik minut po dvanácté policejním autokarem z Bartolomějské ulice k vinohradskému rozhlasu s cílem pomoci své okupované vlasti a nepřimýšleli jistě o tom, co o jejich akci budou psát prodejní historikové. Nerušili navíc, že stráž 22 esesáků byla v budově před hodinou zesílena o dalších 65 po zuby ozbrojených mužů. Projeli překvapeným německým kordonem v dolní části Václavského náměstí a pozdravováni nadšenými českými lidmi u sochy sv. Václava vjeli na dnešní Vinohradskou třídu k rozhlasu, kde byl jeho vchod zúžen drátěnými zátarasy a kde na sudech s pískem trčely výhruzně do ulice hlavně německých kulometů. Úspěch mohla přinést jen nečekaná a především pohotová a rychlá akce. Každá vteřina zde hrála svou významnou roli.

Když před budovou rozhlasu začala bojovat i druhá policejní skupina, do éteru již letělo volání o pomoc, které zvedlo do boje celou Prahu. Ozbrojení i neozbrojení dobrovolníci směřují k bojujícímu rozhlasu. Jeho výzvy, obracející se zpočátku právě nejčastěji na policii, vedou jednotlivé policejní revíry k tomu, že z celé Prahy spontánně vysílají k rozhlasu bojové skupiny. Uvedme si namátkou několik příkladů:

Policejní revíry 3 a 5 vyslaly bojové skupiny po 20 mužích, policejní revíry 6 a 7 skupiny po 30 mužích, policejní revír č. 62 vysílá k rozhlasu 24 ozbrojených policistů a policejní revíry 23, 24 a 40 bojová družstva po deseti mužích, 5. jízdní oddělení ve Střešovicích vypravuje do boje dokonce 17 jezdců. I z dalších revírů vyrazily potom k rozhlasu menší skupiny či jednotlivci.¹²

---

¹² Jindřich Marek, Barikáda z kaštanů, Cheb 2005 str. 100

V bojích o rozhlas vyniklo i mnoho jednotlivých policistů. Za všechny jmenujme alespoň jednoho. Na některých vzácných fotografiích z těchto bojů je i snímek policisty, který ukryt za opuštěným nákladním vozem chladnokrevně ostřeluje z pancéřové pěsti palebná ohniska nacistů, čímž se vydatně podílel na zlomení bojového odhodlání německé posádky. Byl to příslušník 69. policejního revíru štábní strážmistr Karel Mikoláš, který zásahy do vrat a okénka spodní části budovy zneškodnil skupinu 16 ukrytých příslušníků SS.

Všechny policejní bojové skupiny se sice až k rozhlasu nedostaly, ale to již nebylo důležité, protože naopak na svých přesunech odzbrojovaly překvapené německé vojáky, obsazovaly důležité body ve městě a přebytečné ukořistěné zbraně předávaly civilním dobrovolníkům. Tím se také začala spontánně, ale účinně, spolu s akcemi železničářů, tramvajáků a vojensky organizovaných odbojových skupin, jako byly Zpravodajská brigáda, Trávnice, Věrný pes, Albatros či Pěst vytvářet „mapa“ povstaleckého území.

5.2. Úloha Ruské osvobozené armády (ROA)

Poválečná propaganda se snažila roli Ruské osvobozené armády při Pražském povstání bagatelizovat, nebo jí úplně zamlčet. Pro komunistický Sovětský svaz, byla tato armáda skupinou zrádců a podle toho se s nimi i sovětské úřady po válce vypořádaly. Jejich označení Vlasovci vzniklo díky jejich veliteli.

Andrej Andrejevič Vlasov účastník občanské války, potom velitel roty, praporu a učitel taktiky na vojenské akademii v Moskvě, pak velitel pluku turkestánské divize, náčelník štábu 72. divize. Díky pobytu v Číně v roce 1937 unikl čistce v důstojnickém sboru Sovětské armády. Po návratu z Číny se stal velitelem 99. divize a za projevené organizační schopnosti obdržel Řád rudého praporu. Jeho hvězda stoupala. V roce 1941 ale nastal kolaps V březnu, už v čele 2. armády, se pokouší vyprostit Leningrad z obklíčení. Vinou Stalinových

nesmyslných rozkazů se ale ocitá s celou armádou v obklíčení a následuje cesta do německého zajetí. V té chvíli se změnil život jednoho z nejschopnějších Stalinových generálů. V dalších letech Vlasov formoval Ruskou osvobozenou armádu. Byla složená z ruských dobrovolníků, z těch, kteří už nechtěli zůstat v nacistických lágrech. Za velitele první divize ROA si Vlasov vybral plukovníka Sergeje Buňačenko, antistalinistu a antibolševika. Na konci války se armáda ocitla shodou okolností na území protektorátu. Byla to velmi významná vojenská síla. Která mohla boj v Praze rozhodnout a také ho výrazně ovlivnit.

Buňačenkova divize stála v té době u Berouna, zhruba 30 km od Prahy. 5. května uzavřel Buňačenko se zástupci povstalců dohodu. Divize se měla vydat během několika hodin na cestu ku Praze a pomoci povstalcům. V hlavním městě mezi tím probíhaly zuřivé boje. Povstalecký rozhlas volal o pomoc. Ráno 6. května bylo na žádost generálporučíka SS Pucklera nasazeno i německé letectvo. Vojenský velitel povstalců Kutlvašr dostává od Němců ultimátum. Situace je zoufalá. Během noci přicházejí na velitelství povstalců zprávy o příchodu Vlasovců. Západně od Prahy se střetli s Němci a na 10000 jich odzbrojili. Ostřelují zbraslavský zámek a útočí na Lahovice. Další směr postupu vede přes Dušníky, Košíře a průzkumné hlídky pronikají až na Smíchov. Obyvatelstvo je vítá a uvolňuje jim průchody v barikádách. Bojují s Němci v Motole a útočí na ruzyňská kasárna a letiště. Právě z Ruzyně startují německá letadla k útokům na Prahu a ničí historický střed města. Do rána dostává generál Kutlvašr ucelené údaje o Vlasovovu vojsku. Už je jisté, že divize vstoupila do Prahy a vojáci se přidávají k povstalcům. První pluk podplukovníka Archipova operuje v prostoru Radotína, Chuchle a Zlíchova. Druhý pluk podplukovníka Artěmjeva postupuje na Jinonice a dosáhl Vyšehradu. Třetí pluk podplukovníka Alexandrova-Rybcova bojuje u Ruzyně a postupuje na Střešovice a Hradčany. Poslední, čtvrtý pluk plukovníka Sacharova se přesunul z Berouna na Motol a odtud zaútočil na Smíchov. Generál Buňačenko vyslal parlamentáře kapitána Antonova spolu s českým styčným důstojníkem poručíkem Charvátem s kapitulační výzvou ke K.H.Frankovi. Povstalecký rozhlas pak ráno ohlásil, že generál Vlasov žádá

Franka, aby s německým vojskem v Praze kapituloval. Nedostane-li odpověď do jedenácti hodin, zahájí vlasovci další útok. O kapitulaci výzvě vlasovců Frankovi se dozvídá i ČNR, která sídlí v Bartolomějské ulici. Podle členů rady nemůže Vlasov dávat výzvy Frankovi bez koordinace s velitelstvím československých vojsk. Ke kapitulaci může Němce vyzvat jen český lid, který uskutečňuje povstání. Rada rozhodne, že pozve kapitána Antonova, zastupujícího generála Buňačenka. Antonov přišel a prohlásil, že respektuje stanovisko ČNR. Slíbil, že Vlasovova vojska budou operovat v souladu s československými veliteli. Další jednání pak budou vyhrazena velení československých sil ve spolupráci s velením vojsk generála Vlasova.

Po odchodu Antonova se v ČNR vedla vzrušená diskuse o akci vlasovců. Komunista Václav David varoval, že spolupráce s Vlasovem by mohla mít nedozírné následky pro stanovisko SSSR a mohla by ohrozit pomoc povstání, o kterou včera žádal povstalecký rozhlas. Proti němu vystoupil generál Kutlvašr, který věděl, jak velkou pomoc znamenají Vlasovova vojska pro zoufale bojující Pražany. Bez jejich pomoci si nedovedl představit další vedení boje proti německé přesile. David znovu protestuje a trvá na tom, aby se s Vlasovem nejednalo. Generálu Vlasovovi byl nakonec odeslán dopis přeložený do chatrné ruštiny. "Pane generále Vlasove, ČNR děkuje Vaším vojákům za rychlou pomoc, kterou poskytli na rádiovou výzvu našemu hlavnímu městu Praze. ČNR jednala s vaším zplnomocněným zástupcem a sděluje způsob této spolupráce..."¹³ Rozhlas pak uveřejnil prohlášení ČNR, ve kterém se pravilo, že akce generála Vlasova proti německým vojskům je vlastní záležitostí jeho jednotek a že ČNR nemá s nimi žádné politické úmluvy. Vlasovci už v té době začali v Praze rozšiřovat letáky "nebezpečného obsahu": "My, ruští vojáci, kteří vedeme zápas za svobodu rodného Ruska proti dalšímu pokoření bolševismem, nemůžeme stát stranou tohoto zápasu českého národa..." Opatrnost v té době radil i Londýn. Hubert Ripka prostřednictvím vysílačky nabádal ke krajní opatrnosti a zdrženlivosti při jednání s oddíly generála Vlasova. "Vlasov je považován v Rusku za zrádce. Kdyby nebyla

---

¹³ Miroslav Velík, Vlasovci v Čechách, www.valka.cz

vzata tato možnost v úvahu , vznikly by ve vztahu k Rusku vážné komplikace." Představitelé ČNR si uvědomovali, co by spojenectví s Vlasovem znamenalo pro poválečný vývoj. Ale na druhé straně odmítnout pomoc několika tisíc vojáků v situaci, kdy nebylo dost pušek a dost nábojů a kdy na Prahu útočily ze tří stran jednotky waffen SS, to bylo těžké. Vlastně nemožné. ČNR, aby zamezila podezírání, že má s vlasovci politické úmluvy, obrátila se na vojáky Vlasovy armády s výzvou: "Byli jste zformováni k boji proti své sovětské vlasti. Rozhodli jste se včas obrátit své zbraně proti nacistům. Víťame toto vaše rozhodnutí, bijte nacisty, bijte je jako pražský lid, bijte je tak, jako slavná Rudá armáda." ¹⁴

6. května večer se velitel 1. pluku podplukovník Archipov dozvěděl zdrcující zprávu. Před budovou velitelství povstalců zastihl skupinu amerických vojenských vozidel, která směřovala do Schörnerova štábu, kde měli parlamentáři jednat o kapitulaci německých vojsk. Archipov se v rozhovoru s nimi dozvěděl, že americká armáda, s jejímž příchodem do Prahy Rusové počítali, nesmí překročit dohodnutou demarkační čáru. Buňačenkův plán o cestě do amerického zajetí se hroutil. 7. května ráno obnovují spojená povstalecká vlasovská vojska bojové akce. Vzdává se posádka z kasáren v Motole. Vlasovci postupují přes Karlov na Fügnerovo náměstí a Vinohrady. Kolem poledne je obsazen Pankrác, Bílá hora a obora Hvězda. Němci se rychle vzpamatovali a zaútočili za podpory tanků na Pankrác. Vlasovci jsou v tísní a mají těžké ztráty. Odpoledne se 1. pluk stahuje na levý břeh Vltavy a jeho dělostřelectvo odstřeluje Hradčany. K večeru propukají těžké boje a trvají po celou noc. Bojuje se na Vyšehradě, Pankráci a v Ruzyni. Obránci potřebují nutně posily. Během dne však došlo mezi povstalcí a Vlasovovými vojsky k rozepřím. Na Lobkovicově náměstí i jinde si vlasovci přisvojili všechny ukořistěné zbraně bez ohledu na to, že je povstalcí nutně potřebovali. K dalšímu incidentu došlo před budovou rozhlasu.

Zástupce vlasovců žádal, aby bylo do relací zařazeno svolání ke světové veřejnosti. Když byla jeho žádost odmítnuta, oddíl vlasovců se chystal

---

¹⁴ Stanislav Auský, Vojska generála Vlasova v Čechách, Praha 1992, str. 74

vzít budovu útokem. Už se schylovalo k boji, když situaci vyřešil československý důstojník, který přemluvil vlasovce, aby se stáhli.

V sídle ČNR v Bartolomějské ulici se znovu jednalo o vlasovcích. Po živé výměně názorů se ČNR usnesla, že vyšle Davida a Knapa k Buňačenkovi s děkovným dopisem. Delegace má zjistit další záměry vlasovců. Buňačenko je přijal s přemáhanou zlostí. Jeho žádost, aby směl přečíst do rozhlasu prohlášení, že bojuje za svobodu Ruska a proti Stalinovi, Češi odmítli. Buňačenko si přečetl dopis psaný špatnou ruštinou: "Češi děkují za pomoc, ale nemohou zůstat lhostejní k nepřátelskému vztahu vlasovců k nejlepšímu příteli Československa Stalinovi a jeho armádě a prosí generála, aby své jednotky stáhl z Prahy." Buňačenko je zlostí bez sebe a křičí: "V tomhle městě už nezůstanu ani hodinu! Nestojíte nás ani za jedinou kapku krve. Jděte si k bolševikům. Však oni vám ukážou!" Téhož dne začínají útvary první divize ROA opouštět Prahu.

Ruská 1. divize postupovala z Prahy po silnici na Plzeň, do spásné náruče amerického zajetí. Bylo 8. května 1945. Tři dny před tím se představil ROA dohodli s Američany, že složí zbraně v jejich operačním prostoru. Dalšího dne, 9. května 1945 se Vlasov setkal v Plzni s americkým generálem Carlesem H. Noblem. Získal od něho slib, že se vynasnaží, aby divize byla ponechána v americkém zajetí. Vlasov se pak přesunul k 1. divizi, která tábořila u městečka Lnáře u Blatné. Vlasov se neustále snažil vyjednat za pomoci amerického kapitána Donahue přechod jeho mužů do amerického zajetí. Mezitím se k utábořeným vlasovcům přiblížila ruská tanková brigáda postupující od Prahy. Vlasovci byli v té době bez zbraní, které složili podle amerických kapitulčních podmínek. Velitel divize, kapitán Buňačenko, nařídil, aby se vojáci stáhli do blízkého lesa a čekali. Někteří však mučivou nejistotu nevydrželi a přešli dobrovolně do ruského zajetí (asi 10 000 mužů). Vlasov stále čekal na zprávy od amerického velení, které by posunuly jeho vojáky pryč z dosahu Sovětů. Druhý den, 12. května 1945 dostal Buňačenko od Vlasova zprávu, že divize může přejít na území obsazené Američany. I přes toto povolení navrhl americký styčný důstojník, že bude moudřejší přidršet se

plánu, podle nějž měli Vlasovci přecházet po malých skupinkách. Buňačenko vydal poslední rozkaz své divizi. Když oznámil, že všichni mají co nejdříve ustoupit na jih, vypukla panika. Muži ve spěchu ničili listiny, označení hodnotí a veškeré další doklady. Pak se v malých skupinkách vydali směrem ke spojeneckým liniím. Většinu z nich po několik následujících týdnů honily v lesích jednotky Rudé armády a řada českých partyzánů v sovětských službách. Jen málokdo z nich unikl smrti, či transportu na Sibiř. Zbytku se opravdu podařilo dostat se do amerického zajetí, ale většina z nich byla krátce na to předána Sovětům. Takový byl konec poslední divize ROA. Zbývali již jen Vlasov a Buňačenko a několik jejich společníků. Ti se vydali po silnici z Lnářů, za eskorty Američanů, na západ. Ujeli asi jen 1,5 km, když kolonu zastavilo sovětské vojenské auto. Vystoupil sovětský důstojník, který za lhostejnosti americké eskorty a za pomoci zrádce z řad ROA, vytáhl Vlasova z džípu.

Ten byl eskortován na sovětské velitelství, pak putoval do Drážďan a odtud letadlem do Moskvy. Ostatní důstojníky, včetně Buňačenka, vydali spojenci na základě repatriačních dohod Sovětům. Všichni výše jmenovaní usedli na lavici obžalovaných pro velezradu, aktivní špionáž a teroristickou činnost. Soud probíhal podle předem vypracovaného scénáře, v němž byl pevně určen a schválen trest smrti oběšením. Vlasov, Buňačenko, Truchin, Zverev a další byli odsouzeni 1. srpna 1946. Rozsudek byl vykonán.

5.3. Rudá armáda v Praze

Rudá armáda a její vojáci byli a možná stále jsou v mém podvědomí osvoboditeli Prahy. Pravdou ale je, že jednotky ukrajinského frontu přijeli do Prahy ve chvíli, kdy už bylo prakticky dobojováno. Přesto se ještě rudoarmějci do bojů v ulicích hlavní města zapojili. Příkladem, nebo spíš symbolem je historie tanku číslo 23. Tank, který právě podle legendy měl přijet do Prahy první a jehož velitel po incidentu na Klárově zemřel v boji. Incident je typickým příkladem události, kterou komunistická média, mírně řečeno

zkreslila. Verze, kterou uvádím v této práci, se mi po přečtení několika odporných publikací zdá nepřesnější.

„K Mánesovu mostu zbývá ze zatačky na Klárově již jen dvě stě padesát metrů, když střelec tanku č. 24 z 1. praporu 63. gardové tankové brigády seržant Pavel Batyrev spatřil v zaměřovacím dalekohledu obrys německého stíhače tanků Hetzer. Vystřelit už nestačí. Zvonivá rána trhne celým strojem. Za okamžik Batyrev přece jen vypálí, ale nezasáhne. V tu chvíli se na jeho záda zhroutí krví zalité tělo mrtvého pětadvacetiletého velitele tanku poručíka Ivana Gončarenka. „Čtyřicetka“ ještě jednou vystřelí, ale vzápětí dostává další zásah. Je zraněn řidič rozný Ilja Šklovský i spodní střelec seržant Alexandr Filipov. Pouze nabíječ seržant N. S. Kovrigin zůstal nezraněn, avšak osvobozený český politický vězeň František Souček, který posádce tanku dosud na cestě do Prahy dělal obětavého průvodce, má rozdrčenou nohu...

Tank č. 23 velitele jejich čtyř poručíka Burakova, který jel hned za nimi, zatím zneškodnil první ranou jedno z nepřátelských pásových vozidel. Po prudkém dělostřeleckém souboji, ve kterém byl zapálen další z německých Hetzerů, se zatím dvěma zbývajícím pancéřům s černými kříži podařilo zmizet.

Dříve než tento boj skončil, srazila střepina německého granátu z tanku samopalníka Mjagkova a těžce zranila dalšího rudoarmějce Valentina Černova. Mimo to na Klárově padli ještě další dva sovětsí vojáci, kteří sem dorazili s tankovým průzkumem – Alexander Davydov a Alexej Vostrikov. Stalo se 9. května 1945 v ranních hodinách.“¹⁵

Čistě teoreticky a podle původních předpokladů, měla sovětská vojska do Prahy dorazit z východu, ale těžký odpor Němců u Ostravy a Brna je vážně zpomalil. Masakrům v Praze mohli zabránit Američané, kteří při osvobození západních Čech postupovali rychleji. Sověti však za žádnou cenu nechtěli Američany pustit do Čech dál, než jak to stanovila demarkační linie. Velitel západních spojeneckých vojsk Dwight Eisenhower 4. května nabízel sovětskému velitelství, že osvobodí Prahu. Náčelník sovětského generálního

---

¹⁵ Jindřich Marek, Barikáda z kaštanů, Cheb 2005 str. 188

štábu Antonov to ale odmítl s tvrzením, že Rudá armáda už je pryč na cestě. První sovětské jednotky 1. ukrajinského frontu však vyrazily do Čech až 6. května. Do Prahy dorazily tanky 1. ukrajinského frontu 9. května ve 4 hodiny ráno. V 8 hodin Český rozhlas začal vyzývat Pražany, aby odstraňovali barikády a pomáhali tak postupu Sovětů. Jejich tankové a mechanizované jednotky se střetly s Němci dopoledne v Dejvicích, U Bulhara a také při už zmíněném incidentu na Klárově. Do večera sovětské jednotky vytvořily obranný kruh kolem města. Skupina německých armád Mitte už ale z větší části ustoupila. K posledním bojům došlo v noci z 11. na 12. května na Mirovicku.

ZÁVĚR

Tato práce může být dalším argumentem pro tvrzení, že rozhlas byl vždy u všech důležitých a rozhodujících událostí, které náš národ od zahájení jeho provozu 18. 5. 1923 prožíval. Byl svědkem mnoha historických okamžiků v historii československého státu a naší společnosti. Rozhlas nebyl nikdy pouhým informátorem, záznamníkem těchto událostí, ale byl vždy aktivním účastníkem a organizátorem.

Událostí byla řada, kromě Pražského povstání můžu ještě zmínit srpen roku 1968. V té době byli v ulicích Prahy opět sovětsí vojáci. Vítal je už ale málokdo. I na této události se dá jistě dokumentovat zásadní role médií ve společnosti a jejich vliv na historické události. Podstatnou součástí okupace Československa v srpnu 1968 byla propaganda. Letadla shazovala letáky s články sovětské tiskové agentury TASS a informační boj se vedl také v éteru. Zatímco legální vysílání Československého rozhlasu se okupanti snažili umlčet, z drážďanského vysílače do Československa proudil „socialistický hlas pravdy“, pojmenovaný Vltava. Zaměstnanci Československého rozhlasu se dlouho snažili zabránit sovětským okupantům ovládnout rozhlasové vysílání a to se jim také poměrně dlouhou dobu dařilo. Události ze srpna 1968 by mohli být námětem na samostatnou práci.

Já jsem se ale rozhodl zabývat událostí, kterou dodnes připomínají bronzové desky u vstupu do hlavní budovy rozhlasu na Vinohradské třídě. Na jedné je patnáct jmen rozhlasáků, kteří byli v období německé okupace popraveni a nebo padli na barikádách Pražského povstání. Na protější straně je pak na deskách 89 jmen hrdinů, bojovníků o rozhlas ve dnech 5. až 9. května 1945, kteří tu položili svůj život. Historie Československého rozhlasu, to jsou právě osudy lidí, kteří rozhlas dělali, nebo dělají.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

DISMAN, Ladislav. Hovoří Praha. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1975. ISBN 25-036-75.

JAKL, Tomáš. Prahou pod pancířem povstalců. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2273-6.

JUST, Vladimír. Vlasta Burian. Mystérium smíchu. Praha: Academia, druhé vydání, 2001. ISBN 80-200- 0861-6.

KOKOŠKA, Stanislav. Praha v květnu 1945, Historie jednoho povstání. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-740-7.

MAREK, Jindřich. Barikáda z Kaštanů. Cheb: Svět křídel, 2005. ISBN 80-86808- 16-5.

PACOVSKÝ, Jaroslav. Na vlnách rozhlasu. Praha: Vydal Český rozhlas 1993.

RICHTER, Karel. Případ generála Vlasova, Praha: Panorama, 1991. ISBN 80-7038-227-9.

VAUGHAN, David. Bitva o vlny, Rozhlas v Mnichovské krizi. Praha: Radioservis, první vydání, 2008. ISBN 978- 80- 86212-79-1.

ZÁMEČNÍK, Stanislav. Český odboj a národní povstání v květnu 1945. Praha: Naše vojsko, 2006. ISBN 80-206-0812-5.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

http://www.valka.cz/clanek_651.html

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – F. Kocourek a fotografie z boje o rozhlas

Příloha B – Vlasovci v Praze

Příloha A

Obr. 1: Reportér František Kocourek (19. března 1939)

Zdroj: VAUGHAN, D. Bitva o vlny. Praha: Radioservis, 2008. s. 16

Obr. 2: První oběti bitvy o rozhlas

Zdroj: ZÁMEČNÍK, S. Český odboj a národní povstání v květnu 1945. Praha: Naše vojsko, 2006

Obr. 3: Rozhlas po útoku vzdušným torpédem

Zdroj: ZÁMEČNÍK, S. Český odboj a národní povstání v květnu 1945. Praha: Naše vojsko, 2006

Příloha B

Obr. 4: Vlasovci v Praze

Zdroj: ZÁMEČNÍK, S. Český odboj a národní povstání v květnu 1945. Praha: Naše vojsko, 2006

Obr. 4: Vlasovci v Praze

Zdroj: ZÁMEČNÍK, S. Český odboj a národní povstání v květnu 1945. Praha: Naše vojsko, 2006

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Josef Kluge

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Boj o Československý rozhlas v roce 1945

Rok: 2012

Počet stran bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 10

Vedoucí práce: Ing. Václav Prokůpek PhD.